

HARKÁLYOK A KELETI-BAKONYBAN

DR. TAPFER DEZSÓ

Budapest

ABSTRACT: In the Eastern Bakony-Region are greeting seven Woodpecker-genus in 1944-1984, by the author's observations, in 1000 km². New species by the Woodpecker is the Syrian Woodpecker in the Eastern Bakony too- from the middle Black Woodpecker, in the beeches, by this reion. They are rare: the Gray-headed Woodpecker, the Lesser Spotted Woodpecker, the Middle Spotted Woodpecker. The Green Woodpecker by the paplar plantation in the first place. The most frequent Woodpecker here are the Great Spotted Woodpeckers: in the Eastern Bakony with our 50-60 breeding pairs, - families, in the woods.

Allandó fészkelő és a leggyakoribb a nagy fakopáncs; a feketeharkály a legértékesebb fakopáncs-félének a Keleti-Bakonyban. Csak nagyobb területre kiterjedően volt úgy-ahogy fészkelőhely-megtartó - mindig öreg bükkösökben. A zöld küllő néhány keletbakonyi falu nyárfás környezetében - parkokban rendszeresen és állandóan előfordul. A szürke küllő magasan fekvő lomberdőrészekben egy-egy helyen kerül elő csak /pl. Királyszállás közelében/. A balkáni fakopáncs mintegy két-három évtizede egyre gyakoribb a települések kertjeiben, az utcamenti fasorokban, - de néhány faluközi parkban is. A középfakopáncs ritka a völgyes völgyekben; még ritkább a kislefakopáncs - főként elhagyott öreg gyümölcsösökben.

A feketeharkály *Dryocopus martius*/ a legnagyobb termetű európai harkályfélének: 46 cm körüli testmagassággal. Így közelítőleg varju nagyságu. Egyszínű fekete a tollazata. A him fején üstökben végződő tűzpiros sapka van, míg a tojónak csak a tarkója piros. Fehéres a szemük. A "nehézsúlyú" feketeharkályainak erőteljes röptük van. Nagy termetük miatt harkályaink közül náluk a legkifejezettebb a hullámos, jellemző repülés. Miközben repülnek, gyorsan ismételt "kri-kri-kri-kri" magas hangokat hallatnak. Tavasz "dobolásuk" ritka, de erős. A mi középhegységeinkben - így a Bakonyban is - gyér fészkelőként egész éven át az öreg bükkösökben tartózkodik. Fenyőfában odvat sohasem váj /itt/. Téstől Várpalota felé, továbbá a Burok- /barok-/ völgy középső szakaszának egyik öreg bükkös régiójában - a völgy feltűnő kiszélesedésénél- találtam meg fészkelve a feketeharkályt. Mindegyik esetben 5-7 m magasan - hatalmas bükkben - voltak az odvai. Fészkelőhelyüknek csupán néhány száz méteres körzetében találtam meg egyszerű-egyszer, ismételten a feketeharkályokat. A 80-as évek elejétől a Burok- völgy első és középső szakaszától máshova húzódtak. Igen ritka harkályfajunk a Keleti-Bakonyban - de az egész Bakonyban is.

A zöld küllőnek *Picus viridis*/ nyárfasorokkal, ligetekkel tarkított néhány keletbakonyi falvunk szegélyén /pl. Iszkaszentgyörgy/, másutt régi temetőkből öreg nyárfákban, vagy tóközeli óriás-nyárfásban /Bodajk/ találtam meg az állandó tanyáját. Rendszeresen és visszatérően mutatkozott még az Atyamajor közelében. Vastagtörzsű, az alsó szakaszon már ág nélküli öreg nyárfákba vajták kevés számú nagy odjukat - ezeket később sokszor a szalakóták foglalták el. Az iszkaszentgyörgyi kastélykertben hosszú éveken át ismétlődően tanyáztak nyárfá, - majd platán-odukban. A kiválasztott fészkelőhelyük körzetében igyekeznek hűsége sen kitarítani.

A szürke küllő *Picus canus*/ a legritkább harkályfélének a Keleti-Bakonyban. Elvéve, /1957; 1960/ több éves szünetekkel ismétlődően találtam meg olykor a Burok-völgy felső kanyarodó szakaszán. A legutóbbi években a völgy aljának a sávjából eltűnt.

A nyolcvanas évek első feléig - a legutóbbi négy évtizedben - a leggyakoribbnak a nagy fakopáncsot *Dendrocopos major*/ találtam, a Keleti-Bakony mintegy 1000 négyzetkilométeres területén, szigorúan az erdőben. A zárt erdők odulakói:

főként az öregebb tölgyesekben. Elsősorban a patak völgyeket szeretik; az öszszefüggő erdőkben, így pl. a Gaja mentén Fehérvárcsurgó és Balinka között. De a "száraz" erdőkben is otthonosak. Ritkaságként hét-fiókás eredményes költését is észleltem /Gaja, Bodajk, 1944/; Furcsa módon valahogyan elfértek a vastag tölgy odvában. Sajátos tulajdonságuk, hogy olykor rájárnak a téli madáretetőkre is.

A balkáni fakopáncs *Dendrocopos syriacus* /testnagyságban és alakban is igen hasonlít a nagy fakopáncshoz. Fehéres arcoldalát nem keresztezi fekete sáv, ezért feje világosabb. 1937-1938 óta délről jövet fokozatosan terjeszkedett hazánkban is: lakott helyeken, utak melletti fákban-gyümölcsösökben ácsolják odúkat. A házak körüli jelentkezésüket április végétől-május elejétől tapasztaltam: a negyvenes évek közepétől először Bodajkon. A keletbakonyi falvakban a téli hónapokban egyáltalában nem láttam őket. Több évben is megfigyeltem az iszakszentgyörgyi nagykiterjedésű kastélykertben balkáni fakopáncs és nagy fakopáncs kereszteződéséből származó vegyes tollrajzolatú "bastard" fiataljait - és a kirepülés után is etető öregjeiket. Még az öregeknek sem keresztezte végig az arcoldalukon fekete sáv a fejüket, csupán jól észrevehetően megemelkedett a szemek mögötti fekete sávjuk.

A közép fakopáncs *Dendrocopos medius* /csak alig valamivel kisebb ennél a két fajnál. Egyformán piros a tojó és a him fejsapkája. Szembetűnő a tojó tompább tollszínezete. Ritkán előfordul fészkelők a keletbakonyi tölgyesekben. Odújukat gyakran nagyon magasan készítették: pl. Gaja-völgy, Burók-völgy. Meglehetősen ritkán "dobolnak". A hidegebb teleken behúzódtak a községek kertjeibe is. Téli alvóhelyüket gyakran megfigyeltem a balkáni fakopáncs házkörüli odvaiban, sokszor az utcákon /pl. Bodajkon/.

A kis fakopáncs *Dendrocopos minor* /szintén meglehetősen ritka a Keleti-Bakonyban. Vegyes tölgyes-köríseis erdőkben, öreg gyümölcsösökben fordult elő olykor, mint fészkelő. Testnagysága mindössze 14 centiméteres - tehát jól megteremt háziveréb-him nagyságu. Ismétlődő magas ki-ki-ki-ki-ki hangjüket főleg tavasszal halljuk: legtöbbször a fák felső régióiban kutatnak. Tavasszal a jellegzetes magas hangjukat mindig előbb halljuk meg a fák magasságából, mintsem meglátnánk őket. Télen elvéve a falvakban is megjelennek: legtöbbször nagyon óvatosak.

IRODALOM — LITERATUR

- BREHM, A.E. /1927/: Az állatok világa /Madarak 8-9-10 köt. Gutenberg, Budapest.
- KEVE, A. /1960/: Der Blutspecht /Dendrocopos syriacus Hempr. and Ehrenb./ in Ungarn. - Vertebrata Hungarica, MHNH 2, 243.
- KEVE, A. /1984/: Magyarország madarainak névjegyzéke - Nomenclator Avium Hungariae. - Budapest, Akadémiai Kiadó.
- RADETZKY, J. /1984/: Madarakról, tájakról Fejér megyében. Székesfehérvár, MAE Fejér m. és VIB kiad.
- TAPFER, D. /1966/: A Keleti-Bakony madárvilága - Die Vogelwelt aus dem Ost-Bakony Gebirge, Resultationes investigationis rerum naturalium Montium Bakony III.

DIE SPECHTEN IN DEM OST-BAKONYER-WALD

In den letzten, mehr als 35 Jahren leben die Specht-Arten in den, meistens kontrollierten Quadratkilometer Ost-Bakonyer Gegenden mit sieben brütenden Spechtarten. In grösserem Zahl sind die Buntspechten /Dendrocopos maior L./ in den Laubwäldern, die Blutspechten /Dendrocopos syriacus L./ in den Dörfnern /13-14/, seit dem Ende der 1940-er Jahrzehnt hier; und den wenigen Buchenwäldern hier. Die Grünspechten /Picus viridis L./ sind fast immer in einigen Pappeln-Beständen. Mit wenigeren Paaren sind noch die Mittelspechten /Dendrocopos medius L./, die Kleinspechten /Dendrocopos minor L./ Nun, in einigen Wäldern - in 1-2 Gegenden hier- sind noch die Grauspechten sehr selten - /Picus canus L./. Die Wertvollsten sind im ost-Bakony die Schwarzspechten einige Paaren /nun/ sind z.B. in dem Burok- /Barok-/ Tal bei Királyszállás.

A szerző címe /Anschrift des Verfassers/:

Dr. TAPFER Dezső
1111 Budapest
XI. Irinyi J.u.47.